

Available online at <http://dergipark.gov.tr/iujad>
Inonu University Journal of Art and Design
Faculty Homepage: <http://www.inonu.edu.tr/tr/gsf>

Sürdürülebilir Yaklaşım Dayalı Olarak Taşınmaz Kültür Varlıklarının Müzecilik Alanında Yeniden İşlevselleştirilmesi: Tahtalı Hamam Müzesi Örneği

Assessment of Immovable Cultural Property Based on Sustainable Approach Re-functionalizing it in the Field of Museology: The Case of Tahtalı Hamam Museum

Yeşim AYDOĞAN^{a,*}

^aÖğr. Gör. Dr., İnönü Üniversitesi Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi Resim Bölümü, MALATYA, 44000, Türkiye

Article history: Received 20.11.2020 / 22.12.2020

ÖZET ABSTRACT

İnsan varoluş serüveni boyunca gerek yaşamda kalma, gerekse ihtiyaçlar hiyerarşisinin en üstünde bulunan kendini gerçekleştirme güdüsüne sahip olmuştur. İnsanoğlunda oluşan bu dürtü, onun tarihiyle eş değer olan kültürü ortaya çıkarmıştır. Bu sebeple, insanlık tarafından meydana getirilen en sıradan nesnelere-unsurlara kültür kapsamı içerisinde değerlendirilebileceği gibi bunun tam aksi yönündeki nesne ve unsurlarda yine aynı kapsamda değerlendirilmektedir. Çok geniş bir alana sahip olan kültür ve bu kapsamda değerlendirilen nesne ve unsurlar, genel olarak kültür mirası başlığı altında toplanmaktadır. Kültür mirası kendi içerisinde maddi ölçekte olmayan unsurları kapsayan somut olmayan kültür mirasından ve maddi nitelik taşıyan nesnelere kapsayan kültür varlıklarından oluşmaktadır. Muhafazasına bağlı olarak, devamlılıkları zor olan taşınmaz kültür varlıklarının sürekliliklerini sağlayabilmek, günümüz koşullarında ancak onların yeniden işlevselleştirilmesiyle mümkün olacaktır. Bu, hem taşınmaz kültür varlıklarının devamlılıklarına ve toplumun kültür mirası ile kaynaşarak kültür algısının canlanmasına hem de küreselleşen dünya neticesinde hızla yok olan-yok olmayla yüzleşen doğa ve enerji kaynaklarının iyileştirilmesine fayda sağlayacaktır. Söz konusu durum doğa ve enerji kaynaklarını koruma anlayışının bir getirisi olarak ortaya çıkan sürdürülebilir yaklaşım ile son derece ilgilidir. Bu çalışmada taşınmaz kültür varlığı niteliği taşıyan tahtalı hamam müzesi örneği üzerinden sürdürülebilir yaklaşıma dair değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Throughout the journey of human existence, she has had the motive to survive and to realize herself, which is at the top of the hierarchy of needs. This impulse in human beings has revealed the culture that is equivalent to its history. For this reason, the most ordinary objects-elements created by humanity can be evaluated within the scope of culture, as well as those in the opposite direction can be evaluated within this scope. Culture, which has a very wide area, and objects and elements evaluated within this scope are gathered under the title of cultural heritage in general. Cultural heritage consists of intangible cultural heritage, which includes elements that are not in material scale, and cultural assets that include objects of material nature. Ensuring the continuity of immovable cultural assets, which are difficult to maintain, depending on their conservation, will only be possible in today's conditions by their re-functionalization. In this way, it will benefit both the continuity of the immovable cultural assets and the revival of the cultural perception by fusing with the cultural heritage of the society and the improvement of the nature and energy resources that face the rapid extinction as a result of the globalizing world. This situation is highly related to the sustainable approach that emerges as a result of the understanding of conserving nature and energy resources. In this study, evaluations have been made on the example of the wooden bathhouse museum, which is an immovable cultural asset depending on the sustainable approach.

Keywords: Cultural Property, Museology, Sustainability

Anahtar Kelimeler: Kültür Varlığı, Müzecilik, Sürdürülebilirlik

1. GİRİŞ

Tarih boyunca, insanlık sürekli bir yaşam mücadelesi vermekte ve bu durumdan dolayı da yaşamı için gerekli olan temel ihtiyaçları doğrudan ya da dolaylı olarak doğadan karşılamaktadır. Doğaya, yeryüzünde yaşayan insan ve diğer tüm canlılar için müthiş bir dengeyi içinde barındırıyor olmasına rağmen, günümüze yaklaştıkça insanoğlunun hep daha fazlayı istemesinin bir sonucu olarak, zaman içerisinde dengesi bozulmaya başlamış ve sürdürülebilirliği tehlikeye girmiştir. Özellikle 18. yy. da sanayi devrimiyle birlikte oluşan hızlı ekonomik kalkınma ve bunun beraberinde getirdiği kontrolsüz nüfus artışı ve teknolojik gelişmeler, doğal kaynakların bilinçsizce kullanılmasıyla birlikte ekosistemde büyük olumsuzluklara sebep olmuştur (Gedik Kebapçı, 2010, s. 1). Söz konusu devrimin beraberinde gelişen unsurlar ile enerjiye duyulan ihtiyacın her geçen gün katlanarak artması neticesinde, kullanılan fosil yakıtların oluşturduğu ciddi bir küresel ısınma sorunu ile karşı karşıya kalınmış, kısa vadede yaşam kalitesini artırmak amacıyla yapılanlar, uzun vadede doğayı ve doğanın üzerinde yaşayan tüm canlıları olumsuz yönde etkileyerek, günlük yaşam koşullarını bozmaya

* Corresponding author.

başlamıştır. Bu durum insanlığı yenilenebilir enerji kaynakları arayışına yöneltmiş, bu bağlamda birçok temiz enerji üretim tesisi kurulmuştur. Enerji ihtiyacının karşılanması için gerekli olan çalışmaların yapılmasının haricinde, enerji tüketim oranının da azaltılması gereği düşüncesi, sürdürülebilirlik anlayışının doğmasına sebep olmuş, zamanla sürdürülebilirlik birçok alanda kendini göstermiştir (Afacan, 2017, s. 2).

2. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK

20. yüzyılda politika, ekonomi, teknoloji, enerji kaynakları, üretim, planlama, mimari tasarım ve daha birçok alanda adından sıkça bahsettiren sürdürülebilirlik, kelime anlamıyla bir kaynağın tüketilmemesi, bitirilmemesi ve sonsuza kadar yok edilmemesi üzere işleme ve kullanılma yöntemi olarak açıklanmaktadır (Throsby, 1995, s. 4).

Kavramın bir diğer karşılığı ise, devam ettirilebilirlik olarak karşımıza çıkmaktadır (Özel Karadeniz, 2010, s. 5). Kavram, 1987 yılında yayınlanan "Ortak Geleceğimiz" bir diğer adıyla Brutland Raporu'nda "Bugünün ihtiyaçlarını, gelecek kuşakların da kendi ihtiyaçlarını karşılama kabiliyetinden ödün vermeden karşılama" olarak ilk kez bu platformda tanımlanmıştır (Kuşçu, 2006, s. 5). Bu tanım, mekân yönünden değerlendirildiğinde; Herkes doğal kaynaklar üzerinde eşit derecede hak sahibidir, zaman yönünden ise herkes doğal kaynakları kullanma hakkına sahiptir, ancak bu kaynakların sürekliliğini gelecek nesillere aktarmakla da sorumludur. Başka bir açıklamaya göre ise sürdürülebilirlik, bir toplumun bilimsel, sosyal, kültürel, insan ve doğal kaynaklarının ölçülü ve ileriye düşünerek kullanılması gerektiğinin vurgulandığı ve buna saygı gösterme temelinde sosyal bir bakış oluşturan süreç olarak tanımlanmıştır. Birçok farklı alanda kendini gösteren sürdürülebilirlik kavramının ana özelliği, insan geleceğini konu alması ve kullanıldığı alanın kaynaklarının korunmasını içermesidir. Sürdürülebilirlik bu yönüyle ele alındığında, adalet, sosyal çevre yönetimi ve bilimi, iktisat, işletme yönetimi, politika, hukuk ve kültürü birleştiren bir kavramdır.

Sürdürülebilirlik kavramının yanı sıra, günümüzde ulusal ve yerel perspektifte çevre konularının masaya yatırıldığı dünya çapında uluslararası platformlarda genel kabul görmüş temel kavramlardan birisi de sürdürülebilir kalkınmadır. "Sürdürülebilir Kalkınma" kavramının sözlük anlamı, çevre değerlerinin ve doğal kaynakların savurganlığa yol açmayacak şekilde akılcı yöntemlerle, bugünkü ve gelecekteki kuşakların hak ve yararları da göz önünde bulundurularak kullanılması ilkesinden özeride bulunmaksızın, ekonomik gelişmenin sağlanması şeklindedir. Sürdürülebilirlik ilkesinden yola çıkılarak, enerji tüketimini en aza indirmek ve elde olan enerjinin de yeniden işlevsellendirilerek kullanımını sağlamak mümkündür (Hatipoğlu, 2015, s. 36-37). Enerji tüketiminden söz ederken fazla miktarda enerjiye ihtiyaç duyularak gerçekleştirilen yapı sektörü dikkat çekmektedir. Dünya üzerinde tüketilen enerji miktarının % 50'si, su miktarının ise % 42'si bina yapımı süresinde harcanmaktadır. Dolayısıyla enerji tüketim miktarını azaltmak için elde olan kaynakların korunumu ilkesinden yola çıkılarak sürdürülebilirlikten söz edilebilir.

Sürdürülebilirlik perspektifinde, doğal yaşam ve dengenin fiziksel bozulmalara maruz kalmasının yanı sıra kültürel değerlerin yitirilmesine dair bir tehdit de söz konusu olmuştur. Bu durum, hem kültürel değerlerin korunması-yaşatılması hem de var olan enerji kaynaklarının kullanılabilmesi için, beraber hareket edilmesi gerektiği düşüncesini ortaya çıkarmıştır. Mevcut yapılar, zamanla değişen yaşam düzeni ve gereksinimlerden dolayı ilk yapılış amacı olan, özgün işlevlerini yerine getiremiyor olabilirler. Fakat yapıların fiziksel özellikleri, özgün işlevlerinden daha uzun ömürlü olduğundan, bu tarihi binalara buldukları dönemin ihtiyaçlarına uygun işlevlerin verilmesini gerektiren nedenler ortaya çıkmaktadır. Enerji ihtiyacının günden güne daha fazla önem kazandığı günümüz koşullarında, somut olarak ayakta olan tarihi yapıların yeniden değerlendirilmesi, o işlevi göreceği yeni bir binanın yapılmasına harcanacak enerji bakımından düşünülürse, konuya ekonomik bir girdi sağlayacaktır. Tarihi yapıların çağdaş dünyanın gereksinimlerine hitap edecek yeni işlevlerle donatılması, enerjinin sürdürülebilirliği açısından oldukça önemli olup, aynı zamanda da yapıldıkları dönemin sosyal, kültürel, ekonomik özelliklerini, yaşam biçimlerini ve dönemin mimarisi gibi pek çok özelliği gelecek kuşaklara aktarmada yardımcı olabileceği bir misyona sahip olmaları bakımından son derece önemlidir. Bu bakımdan toplumun aynası durumunda olan tarihi yapılar, tarih ve kültürün sürekliliği, enerjinin sürdürülebilirliği bakımından büyük öneme sahiptirler (Sinan, 2011, s. 4-11).

3. MÜZECİLİK ALANINDA YENİDEN İŞLEVSELLENDİRİLEN TAHTALI HAMAM MÜZESİ

Kültür, insanoğlunun var ettiği ve onun devam ettirdiği bir unsurdur. Bu sebeple toplumların kültürleri kendi tarihsel geçmişlerinden çok daha öteye dayanmaktadır. Özellikle bu durum, somut niteliğe sahip olmayan değerlere nazaran, somut kültürel değerlerde daha yoğun bir şekilde kendini göstermektedir. Kültür varlıkları genel olarak bir toplumun yaşamda olan tüm değerleri olarak açıklanabilir. Daha açıklayıcı bir tanımla; insanoğlunun düşüncesi sonucu, insanlık tarafından üretilmiş olan her şey kültür varlığı olup, yine insanların günlük yaşamlarında kullandığı ve kendi kültürlerini yansıttığı basit-zor, değerli-değersiz, ucuz-pahalı ayırt etmeksizin her türlü nesne de kültür varlığı olarak değerlendirilmektedir (Gögebakan, 2009, s. 23). Konu ile ilgili olarak açıklanacak olursa; Bir yerden bir yere nakli mümkün olmayan jeolojik, tarih öncesi ve tarihi devirlere ait toplumların antropolojisi, bilimi, dini, sosyal yaşamı ve kültürleri hakkında bilgi vermesi sebebiyle belge niteliği taşıyan kale, kervansaraylar, han, hamam ve medreseler; kümbet, tarihi saraylar, köşkler, evler, yalılar ve konaklar; camiler, kiliseler ve daha birçok benzeri taşınmazlar; taşınmaz kültür varlığı örneklerindedir (Uluslararası Kültürel Miras Mevzuatı, 2007: 35).

Bir toplumun ülke sınırları içerisinde bulunan ve özellikle toprakları üzerinde fiziksel bütünlük gösteren taşınmaz kültür varlıkları, o topluma ve mevcut döneme ait olmayabilir. Dolayısıyla da günümüz koşullarında yapılaşma amacına uygun hizmet vermeyebilir. Nitekim değişen dünya ile birlikte yaşam tarzı ve ona bağlı olarak da ihtiyaçlar, arzular değişmekte, birçok tarihi yapı çağdaş yaşamla uyum sağlayamadığından, fiziksel olarak ayakta kalabilmesine rağmen özgün işlevini yerine getirememektedir. İşlevsel olarak özelliğini kaybetmiş olan bu tarihi yapılar, kullanılmadıkları takdirde zamanla ihmal edilmeleri sebebiyle, harap bir hal alarak yok olmaktadır. Atıl kalan bu tür tarihi yapıların korunabilmeleri, yeniden işlevselleştirilerek çağdaş yaşama katılmalarıyla mümkün olacaktır. Kilise, tekke, hamam, saray, kümbet, kervansaray vb. gibi söz konusu tarihi yapılar, aynı zamanda yapılmış oldukları dönemlerin mimari, kültürel, sosyal, siyasi vb. birçok özelliğini taşıdığından, toplumların tarihi geçmişi hakkında bilgi veren, belge niteliğine sahip nesnelere (Salbacak, 2007, s. 2). Tarihi yapılara bu açıdan bakıldığında, kültür varlıklarının değerlendirilmesi, gelecek kuşakların ilham alacağı bir sürecin başlatılması bakımından son derece önem arz etmektedir. Tarih ve kültürün somut simgesi olan yapıların, sürdürülebilir anlayışa ve tarih aktarımına hizmet etmesi ancak onların fiziksel olarak ayakta kalmasıyla ve yeniden topluma kazandırılmasıyla mümkün olacaktır.

Tarihi yapıların, yaşatılması ve gelecek nesillere aktarılması gereken kültür ürünleri olmalarının yanı sıra, günümüz koşullarında ihtiyaç duyulan enerji stokuna fayda sağlamaları açısından da son derece önemlidir. Böylece elde olan mevcut tarihi yapıların kullanılması, gelecekte uzun vadede maddi ve manevi fayda getirecektir. Bu amaç doğrultusunda, tarihi yapılara işlevsel bir nitelik kazandırmak, topluma faydalı kılmak, toplumun onda yaşamasını ve yararlanmasını sağlamakla mümkün olacaktır (Sinan, 2011, s. 4-9). Bu yönüyle, genelde kültür mirası niteliği taşıyan özelde ise yerel kimlik değerlerine sahip olan tarihi binaların, salt mekânsal özelliklerine duyulan ihtiyacın dışında, fiziksel sürdürülebilirlik ve sosyo-kültürel sürdürülebilirlik açısından da ele alınması gerekmektedir.

Fiziksel sürdürülebilirlik açısından kültürel mirasın muhafazası ile sürdürülebilir gelişme; yapıların yeniden işlevselleştirilmesi aşamasında geleneksel-yerel malzemelerin kullanımının teşvik edilmesine, böylelikle bu malzemelerin üretimi ve uygulanmasına bağlı olarak zanaatkarlık uygulamalarının yaşatılmasına, geçmişten gelen hem yerleşme hem de peyzaj karakterinin ortaya koyduğu kültürel çeşitliliğin korunması ve yerel halkın koruma eylemlerine katılımının sağlanması açısından oldukça önemlidir. Tarihi binalar, uygun işlevselleştirme ile sürdürülebilir gelişmeye enerji bakımından katkıda bulunabilir. Nitekim bu uygulamalar, eski kent dokularının korunması ve canlandırılmasının yanı sıra tarım, orman ya da şehrin ihtiyaç duyduğu yeşil alanların da kentsel büyüme/gelişme baskısına karşı sürdürülebilir kalmasını destekleyebilir. Kısaca fiziksel sürdürülebilirlik, elde olan yapıların geleceğe aktarılmasına yardımcı olmasının dışında, doğal çevrenin varlığını ve bütünlüğünü koruyabilmesine de yardımcı olmaktadır.

Sosyo-kültürel sürdürülebilirlik ise; tarihi, manevi ve kültürel özellik taşıyan bina, bölge ve yaşam biçimlerinin ya da örf ve adetlerin korunmasını temel almaktadır. Kültürel sürdürülebilirlik, özellikle şehir hayatı süren insanların var olan gelenekleri ve kültürleri ile aynı mekânda yaşamlarını daha gelişmiş ve yenilenmiş olarak devam ettirebilmelerini hedeflemektedir. Zamanla şehrin bütünlüğü içerisinde kendisine yer edinmemiş olan kültür varlıklarının topluma kazandırılarak korunması kültürel sürdürülebilirlik açısından önemlidir. Yaşam kültürünün çeşitliliğini ve geçmişte elde edilen teknik düzeyi gösteren tarihi yapılar,

yapıldığı dönemin yaşam biçimlerini en iyi yansıtan elemanlardır. Bu sebeptendir ki, şehrin eski dokusunun günümüzde ve gelecekte korunması, tarihi binaların insanların ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde işlevsellendirilmesiyle mümkün olacaktır. Özellikle son yıllarda, sürdürülebilirlik doğrultusunda tarihi binaların yeniden işlevsellendirilerek kullanımı artmış, bu yapılar şehre ve topluma kazandırılmıştır (Güner, 2013, s. 4-5). Sürdürülebilirlik bakımından birçok disiplinin çeşitli alanlarına hizmet eden tarihi binalar, müzecilik alanında da yoğun bir şekilde varlık göstermektedir. Bunlara örnek teşkil edecek eserlerden bir tanesi de Malatya il merkezinde bulunan tarihi Tahtalı Hamam Müzesi'dir.

Malatya şehir merkezinde bulunan ve Osmanlı dönemine ait bir 19. yüzyıl mimari eseri olan Tahtalı Hamam, günümüzde müze olarak hizmet vermektedir (Malatya Kültür Envanteri, 2014). Tahtalı Hamam Müzesi güney ve kuzey yönünde olmak üzere doğu ve batı cepheleri 34,20 m., kuzey cephesi 12,90 m., güney cephesi 14 m. uzunluğunda bir mimariye sahiptir. Müze; sivri kemer, düz atkı kemerli kapı, tromplara oturtulan kubbe, yuvarlak kemerli kapı, haçvari dört eyvanlı ve köşe hücreli plan gibi mimari özelliklere sahiptir. Aynı zamanda yapı taç kapının çevresi, kenar, köşe ve kemerleri kesme taş, dış cephe kaba yontu; yapının içi ise kırma ve moloz örgüden oluşturulmuştur. Üst örtü tamamen kırma taşken, soyunmalıkta odaların duvarlarında tuğla kullanılmıştır (Malatya Bibliyografyası, 2012). Tahtalı Hamam'ın sözü geçen mimari özelliklere sahip olması ve hala günümüzde hamam özelliklerini yitirmemiş olması, yapının "Hamam Müzesi" olarak değerlendirilmesinde rol oynamıştır. Günümüzdeki birçok müze gibi Tahtalı Hamam müzesinde de çağdaş müzecilik anlayışı etkili olmuş ve etkileyici bir sergileme yöntemiyle müze ve müzenin amaçları daha iyi ifade edilmiştir. Çağdaş müzecilik anlayışının getirisi olarak uygulanan yöntem, müzenin sahip olduğu koleksiyonun öyküsünü, iletmek istediği mesajı ziyaretçilere en iyi şekilde vermek ve hatta hikâyesini yaşatmaktır. Günümüz müzelerinde yaygın olarak görülen çağdaş sergileme metotları, Tahtalı Hamam Müzesi'nde de uygulanmış ve böylece birçok disiplinden uzman bir araya gelerek müzede sergilenen eserlerin öyküsü, mesajları, muhafazasının sürdürülebilirliği, ışığı, zemin ve mekân rengi, alanı ve mekânıyla en doğru sergileme-sunuş sağlanmaya çalışılmıştır. Söz konusu müzede odaklanılan, geleneksel manadaki eser odaklı teşhirden çok, izleyici odaklı etkileşimin yüksek olduğu bir anlayıştır (Keleş, 2003, s. 6).

Şekil 1. Hamam kültürü tanıtım videosu

Şekil 2. Zengin hamamından görünüm

Teknoloji çağı olarak adlandırılan günümüz dünyasının etkisinin görüldüğü Tahtalı Hamam Müzesi'nde, akıllı cihazlar ve bunlarla eşdeğer yazılımların neticesinde oluşan çok sayıda yenilikten söz edilebilir. Müzede bilgisayar teknolojilerinin kullanımı özellikle teşhir açısından sanal ortamlar oluşturma ve sergileme yöntemleri içerisinde de sıklıkla kullanılmıştır. Nitekim söz konusu tekniklerden faydalanılan bölümlerden birisi de ziyaretçilerin dikkatini toplayarak, kazandırılmak istenenin daha etkin bir şekilde algılanmasını amaçlayarak, hamam kültürüne ait bir ritüelin canlandırılmasının yapıldığı, popüler bir film karesinden yararlanılan kısımdır (Şekil 1). Yine müzenin ve onun vermek istediği mesajın etkisinin artırılmasında, sensörlü-hareketli heykellerden yararlanılan alanlardan biri de "Zengin Hamamı" bölümüdür (Şekil 2). Bu bölümde, hikâyeleme tekniğinden yararlanılmış ve Osmanlı döneminde konaklarında hamam olduğu halde, halk ile bütünleşmek için evlerine yakın olan çarşı hamamlarında yıkanan "kübera" denilen devlet adamları ya da zenginler canlandırılmaya çalışılmıştır.

Şekil 3. Kırk hamamı görünümü

Şekil 4. Gelin aday seçme

1980'lerde kendini göstermeye başlayan yeni müzecilik anlayışı, bu müzede de kendisini göstermiş, müze demokratik, katılımcı, işlevsel bir nitelik kazanmıştır. Söz konusu yaklaşımın bahsi geçen müzeye tesiri ile tarihi eşyaların yanı sıra sıralandığı ve ziyaretçilerin yalnızca bu eserlerin önünden geçtiği, tarihsel-kültürel değerlerin özensiz bir şekilde sunulduğu, müzeleri mabede dönüştüren klasik müzecilik ortadan kalkmıştır (Buyurgan, Tarlakazan ve Çevik, s. 92). Tahtalı Hamam Müzesi'nde hâkim olan yeni müzecilik yaklaşımıyla, eser koleksiyonlarının ve onların en doğru biçimde muhafazasının sağlandığı, insan odaklı çalışmanın baskın olduğu bir yapı oluşturulmaya çalışılmıştır. Bunun neticesinde oluşan müze, "anlatı" veya "hikâyeler" temelinde düzenlenmiştir. Nitekim müzede teşhir amaçlı oluşturulan kompozisyonlarda, hikâyelemeye odaklanıldığı görülmektedir. Söz konusu hikâyelemeye en iyi örneklerden biri Şekil 3'te canlandırılan "kırk hamamı"dır. Çocuğun 40. Gününü özel olarak organize edilen, bebeğe, anneye ve bebeğin büyük annesine odaklanılan bir ritüel canlandırılmaya çalışılmıştır. Bunun yanı sıra ziyaretçilerin daha doğru bilgi edinmelerini sağlamak amacıyla canlandırmaya ek olarak, bahsi geçen ritüelin ve ayrıntılarının anlatıldığı tanıtım panosuna da yer verilmiştir. Yine aynı şekilde eski dönemlerde, evlilik çağına gelmiş erkek evlada sahip kadınların, bekâr kızlara bakmak ve gelin olarak seçmek için hamama gitmeleri de "gelin aday seçme" olarak adlandırılan bölümde hikâyeleme yöntemi kullanılarak sunulmuştur (Şekil 4). Bunlar, müzeyi ziyaret eden izleyicilere hamam kültürünün ve bu kültürün yaşandığı dönemlere has bir takım özelliklerin aktarılmasını kolaylaştırarak, sosyo-kültürel sürdürülebilirliği olumlu manada etkilemektedir.

Şekil 5. Gelin hamamından görünüm

Yeni müzecilik anlayışının hüküm sürdüğü Tahtalı Hamam Müzesi'nde özellikle ve öncelikle teşhirde olan eserlerin kavramsal kurgusu yapılmıştır. Bu müzede sergilenecek eserlerin mekân içindeki yerlerinin belirlenmesinde, temaları belirleyen hikâyeler etkili olmuştur. Oluşturulan hikâyenin konusu, sergi tasarım öğelerinin tercih edilmesinde, tasarlanmasında ve sergilenecek eserlerin yerlerinin belirlenmesinde yol gösterici ve serginin gelişimi açısından yönlendirici olmaktadır. Bu sebeple teşhir ile ilgilenen uzmanların, öyküyü, teknoloji ürünlerini, etkileşimli sergi ürünlerini ve diğer tasarım elemanlarını etkili-etkin bir şekilde kullanabilmesi gerekmektedir (Buyurgan ve Buyurgan, 2018, s. 89). Tahtalı Hamam Müzesi sunduğu hamam kültürünü ve o kültüre ait eşyaları, uygun canlandırmalarla en etkili bir şekilde sunmakta ve bu durum izleyicileri o günlere götürerek etkiyi arttırmakta, müzenin amaçlarının gerçekleşmesini desteklemektedir. Eser odaklı sergilemenin hâkim olduğu müzede, sergilenen eserlerin öyküsü ve mesajları en etkili şekilde yansıtılarak, teknolojinin olanaklarından faydalanılmış, özgün teşhir biçimleri geliştirilmiştir. Nitekim müzede kompozisyonlardan biri olan "gelin hamamı" kurgusu, kurna'ya ve etrafına saçılmış altınlarla, içinde altın olan sudan altın kaplama hamam taşıyla yıkanan gelinle anlatılmaya çalışılmış ritüel (Şekil 5), eser ve öykü odaklı sergilemeye önemli bir örnek teşkil etmektedir. Kurgu dönemin gelenek-

göreğine ait bir ritüeli canlandırmakta ve bu sergileme biçimi klasik müzecilikteki sergilemeye nazaran izleyiciyi daha derinden etkilemektedir.

Şekil 6. Tahtalı Hamam Müzesinin kuzeyden genel görünümü

Şekil 7. Tahtalı Hamam Müzesinin ana girişinde yer alan soyunmalık kısmı

Tahtalı Hamam Müzesi'nin ziyaretçiler üzerindeki etkisinin-etkinliğinin artmasında eserlerin sergilendiği fiziki ortamın etkisi büyüktür. Müze binasının mimari yapısının, müzenin ve müzedeki koleksiyonların etkisini artırmada ya da azaltmada büyük rol oynadığı söylenebilir. Örneğin bir arkeoloji müzesinin tarihi niteliklere sahip bir binaya ya da etnografya müzesinin geleneksel mimaride inşa edilmiş bir binaya sahip olması, genel olarak müzenin etkisini artırmada etkin olan faktörler arasında gösterilebilir (Buyurgan, Tarlakazan ve Çevik, s. 94). Nitekim Tahtalı Hamam Müzesi, müze binası ile birebir alakalı olan, hamam kültürüne ait eserleri içeren bir koleksiyona sahip olmasından dolayı, müzenin ziyaretçiler üzerinde iz bırakmasına sebep olarak, ziyaretçi sayısını da artırmaktadır. Bu durum sürdürülebilirlik açısından değerlendirildiğinde fiziki ve sosyo-kültürel sürdürülebilirliğin, müzecilik alanında bir araya gelmesinin, müzenin etkisini kuvvetlendiren güçlü bir unsur olduğunu göstermektedir.

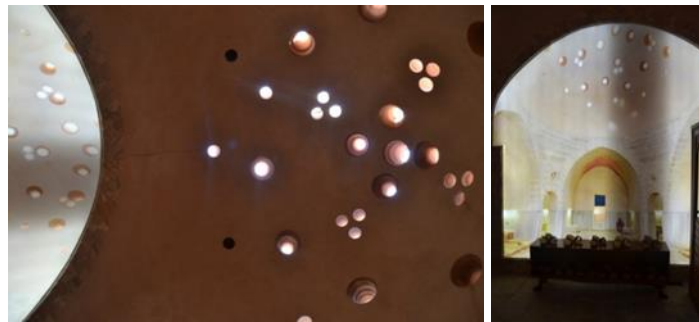

Şekil 8. Hamam Malzemelerinin sergilendiği alan

Şekil 9. Hamamdan görünüm alan

Müzedeki eserler vitrin içinde, dışında ya da duvarda sergilenmiş, vitrin duvarları ve eser arası boşlukların ya da vitrin dışında sergileme içinse eserler arası boşluklar, ortamın genişliği ve yüksekliğinin hem esere hem de eserin öyküsüne uygun olmasına dikkat edilerek etkili sunuşlar yapmaya çalışılmıştır.

Şekil 10-11. Hamam Kubbe aydınlatmasından bir görünüm

Müzelerde uygulanan ışıklandırma, eserin doğru aktarımı ve algılanması açısından oldukça önemli olduğundan, müzedeki ışıklandırmanın sergilenen esere zarar vermeyecek şekilde olmasının yanı sıra eserlerin tasarlanan öyküsüne dolayısıyla da sunuş biçimine uygunluğuna

dikkat edilmiştir. Nitekim müze binasının bir hamam olması ve sergilenen eserlerin hamam kültürüne ait olmasından ötürü, yapay ışıklandırmanın yanı sıra binanın kubbesinde var olan aydınlatma pencerelerinin sağladığı loş ışıktan da yararlanılarak daha doğal bir görüntü elde edilmiştir (Şekil 12).

Şekil 12. Hamamdan kurna görünüm

Şekil 13. Hamamda çocuklar bölümünden görünüm

Müzedede, vitrinde ya da vitrin dışında sergilenen eserlerin birbirlerini kaybetmemeleri ve ziyaretçilerin sergilenen eserlerle etkileşime geçerek verimli bir müze ziyareti geçirmelerini sağlaması açısından, eserlerin boyut ve renklerine dikkat edilmiştir. Bunun yanı sıra eğer sergilenen eser duvarda ise duvarın rengiyle, zemindeyse zemin rengiyle ya da vitrin içinde sergilenen eserin diğer sergilenen eserlerle arasında olan renk uyumu göz önünde bulundurularak sergi düzenlemesi yapılmıştır. Müzedede hem renkler arası uyuma hem de sergilenen eserlerle, eserlerin öyküsünün zorunlu kıldığı renklerin birbirleriyle örtüşüyor olması hususuna özen gösterilmiştir. Söz konusu müzedede eserler sergilenmek için müzenin neresinde konumlandırılırsa konumlandırılırsın ısı, ışık, soğuk, sıcak nem, kirlenme vb. gibi ölçütler göz önünde bulundurularak korunaklı bir biçimde sergilenmiştir.

Şekil 14. Hamamcı ve hamamdan görünüm

Tahtalı Hamam Müzesi disiplinlerarası çalışmalar neticesinde oluşan teşhir biçimleri ve teknolojinin imkânlarıyla birleştirilen daha etkili ve içeriğinin haricinde görsel anlamda da dikkat çekici ve merak uyandırıcı bir müze olarak düzenlenmiştir. Teknoloji çağı ve bunun getirisi ile hızlı iletişim, bu müzedede de etkisini göstermektedir. Söz konusu etki özellikle ve öncelikle sergileme yöntemlerinde dikkat çekmektedir. Bu durum içinde bulunduğumuz çağın getirisi olarak çağdaş sergileme anlayışının, tüm müze türlerinde olduğu gibi Tahtalı Hamam Müzesi'nde de yer, zaman, mekân, mimari yapı, konu ve anlatım gibi özelliklerin çeşitliliğinde kendini göstermektedir. Nitekim müzedede, simülasyon tekniği ve hareketli platformların kurgulandığı canlandırma odaları, görsel, sesli, efektli üç boyutlu gösterimler, maket ve dioramalar, üç boyutlu vitrin düzenlemeleri, gösteri odaları-canlandırmalar ile çağdaş sergileme yöntemleri uygulanmıştır (Buyurgan, Tarlakazan ve Çevik, s. 94-95). Teknolojik uygulamaların yardımıyla oluşan çağdaş müzecilik anlayışının etkili olduğu, teşvik edici, akılda kalıcı, hissedilebilir ve tüm bunların birleşmesiyle birlikte sürdürülebilir bir müze ortaya çıkmıştır. Buradan yola çıkılarak Tahtalı Hamam Müzesi'nin yaşamla iç içe, kültürel bir aktarım mekânı, kalıcı ve sürdürülebilir kurumlardan biri haline geldiği söylenebilir.

Müzecilik alanında ele alınan sürdürülebilirlik, müze çalışmalarını gözden geçirmeyi, toplulukların kültürel ihtiyaçlarını ve mevcut imkânları incelemeyi-değerlendirmeyi ve aynı zamanda kurum ve kuruluşların söz konusu kültürel kurumlara hangi ölçüde yöneldiğine dair yapılan araştırmaları kapsamaktadır. Temel dayanağı ekoloji merkezli bir evren oluşturma

anlayışı neticesinde gelişen sürdürülebilirlik ile kültür ve müzeler arasında tartışmasız zorunlu bir ilişki vardır. Müzeler insanlığın kültürel anlamda sürdürülebilir bir yaşam sürmesine yardım etmek üzere akademik dünya ile halk kitleleri arasında kayda değer bir ilişki kuran kurumlardır (Onur, 2012, s. 25).

4. SONUÇ

Bir toplumun ya da bir kuşağın-neslin kültürü ve bu kültüre bağlı olarak ortaya çıkan kültürel değerler, çoğu zaman kendisini var eden toplumdaki ya da kuşaktan daha uzun ömürlü olabilmektedir. Bu durum en çok maddi varlık gösteren taşınmaz kültür varlıklarında görülmektedir. Söz konusu taşınmaz kültür varlıklarını bir toplumun ve o toplumun döneminin kültürel izlerini üzerinde barındıran değerler olarak ele almak ve bu değerlerin gelecek nesillere aktarımını sağlamak oldukça önemlidir. Fakat günümüzde işlevini yitirmiş olan bu tarihi değerler-taşınmaz kültür varlıkları, ancak yeniden işlevselleştirildiği takdirde sağlıklı bir şekilde ayakta kalabilmektedirler. Söz konusu olan bu taşınmaz kültür varlıklarının yeniden kullanımı hem kültürel değerlerin aktarımı hem de sürdürülebilir enerji açısından oldukça fayda sağlayacaktır. Bu sebeple sürdürülebilir anlayış çerçevesinde, birçok farklı alanda değerlendirilmek üzere işlev kazandırılan çok sayıda tarihi binaya rastlanmaktadır. Ancak bu tarihi binaların mimari özelliklerine ve yapılarına en uygun şekilde ve en ihtiyaç duyulan alanda değerlendirilmesi de bir o kadar önemlidir. Bu bakımdan taşınmaz kültür varlığı niteliğine sahip olan tarihi Tahtalı Hamam'ın, hamam koleksiyonuna sahip bir müze olarak işlevselleştirilmesinin oldukça doğru ve yerinde bir karar olduğu söylenebilir. Bu karar, tarihi binanın yapılış amacına uygun işlevini sürdürmediğinden atıl kalarak zarar görmesini engellemesinin yanı sıra, bakım ve onarımının yapılarak, kültürel mirasın korunmasına yönelik olumlu bir gelişme olarak da değerlendirilebilir. Müzelerin devamlılığının teşhir, ziyaretçi, tanıtım ve bunlar gibi daha birçok unsurun sağlıklı bir şekilde sürmesine bağlı olması ve bu unsurların müzenin içerdiği koleksiyona uygun olan müze binası tarafından desteklenmesi, müzenin işlev ve amaçları düşünüldüğü takdirde, müzecilik alanına sağlanan katkıdan söz edilebilir. Sürdürülebilir anlayış çerçevesinde ise Tahtalı Hamam Müzesi'nin, şehrin merkezinde yer alan bir bina olması sebebi ile elde olan enerjinin en doğru şekilde değerlendirildiği ve böylelikle fiziki sürdürülebilirliğe katkısından söz edilebilir. Aynı zamanda müzenin, merkezi konumda olmasının bir neticesi olarak, ziyaretçi sayısındaki fazlalıktan bahsedilebilir. Bu durum hem kültürel dokuya sahip olan müze binasına hem de müze koleksiyonlarına, ziyaretçilerin daha kolay ulaşmasını sağlayarak, somut nitelik gösteren kültür varlıklarının ve somut olmayan kültür mirasının tanınarak-tanıtılarak gelecek nesillere aktarılması açısından oldukça önemlidir. Söz konusu olan bu aktarım sosyo-kültürel sürdürülebilirliğe de katkı sağlayan faktörler arasında yer almaktadır.

KAYNAKLAR

- Afacan, G. (2017). Seferihisar'daki Turizm Yapılarının Sürdürülebilir Tasarım İlkeleri Doğrultusunda İncelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Buyurgan, S. ve Buyurgan, U. (2018). Sanat Eğitimi ve Öğretimi. Eğitimin Her Kademesine Yönelik Yöntem ve Tekniklerle. Ankara: Pegem Akademi.
- Buyurgan, S.,Tarlakazan, B. E. ve Çevik, S. K. (2019). Müzede Eğitim Öğrenme Ortamı Olarak Müzeler içinde Müzelerde Sergileme Yöntemleri. (Ed. S. Buyurgan). Ankara: Pegem Akademi.
- Gedik Kebapçı, H. S. (2010). Varolan Yapıları Sürdürülebilir Duruma Dönüştüren Kuralla Dayalı Bir Yaklaşım. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Gögebakan, Y. (2009). Kültür Valiği ve Eğitim. Almanya: Alim Kitapları.
- Güner, R. (2013). Sürdürülebilirlik Bağlamında Şile Kent Dokusu Analizi: Camcı ve Camii Sokakları. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Hatipoğlu, E. (2015). Geleneksel Beypazarı Evlerinin Sürdürülebilir Mimarlık İlkeleri Kapsamında Değerlendirilmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.

- Keleş, V. (2003). Modern Müzecilik ve Türk Müzeciliği. Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 2(2).
- Kuşçu, A. C. (2006). Sürdürülebilir Mimarlık Bağlamında Geleneksel Konya Evi Üzerine Bir İnceleme. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- (2012). Malatya Bibliyografyası. İstanbul: Malatya Kitaplığı Yayınları.
- (2014). Malatya Kültür Envanteri. Malatya: Ofis Matbaacılık.
- Onur, B. (2012). Çağdaş Müze Eğitim ve Gelişim Müze Psikolojisine Giriş. Ankara: İmge Kitabevi.
- Özek Karadeniz, Y. (2010). Geleneksel Afyonkarahisar Evlerinin Sürdürülebilir Mimarlık İlkeleri Bağlamında Değerlendirilmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Salbacak, S. (2007). Tarihi Binaların Yeniden Kullanımlarında "Hacopulo Pasajı" Örneği. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Sinan, S. (2011). Tarihi Binaların İşlev Değişimi'nin Yıldız Saray Müzesi Üzerinden Değerlendirilmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Throsby, D. (1995). Culture, Economics and Sustainability. Journal of Cultural Economics. Journal of Cultural Economics, 19: 199-206.

EXTENDED ABSTRACT

Culture can be explained as everything material and immaterial that shape the life of a nation. Thus, all the works created-produced by a nation throughout its history reflect the culture of that nation. For this reason, a person becomes a member of the culture in which she was born, raised, ingrained in her genes and self, and the nation to which that culture belongs. Every individual belonging to a nation carries the language, religion, beliefs, customs and culture of that nation in person. This gives the culture a character that transcends individuals. The identity of a nation as a result of thousands of years of experience and experience is the indicator of its culture. As a matter of fact, any mosque, church, palace, inn or bathhouse can be considered as a single pile of matter. But the structures in question are cultural assets that represent the existing culture of a nation, beyond the mass of matter. In terms of being related to the subject, immovable cultural assets are generally historical, archaeological, anthropological etc. mosques, churches, palaces, bridges, inns, baths and so on. It includes structures such as. These structures, which have become dysfunctional due to the loss of the meaning of their purpose over time, are left idle and forgotten. The aforementioned historical buildings and cultural assets are extremely important in terms of both reflecting the culture of a nation and benefiting from the existing physical structures considering today's energy consumption. This is an issue that can be evaluated within the framework of a sustainable understanding. The main feature of the sustainability concept, which emphasizes the necessity of using all human and natural resources in the scientific, social and cultural fields of society in a measured and forward-thinking manner and creates a social perspective on the basis of respect for this, is that it is about the human future and covers the protection of the resources of the area where it is used. Sustainability in this aspect, justice, law, social environmental management and science, business, politics, culture, etc. It is a concept related to many disciplines such as and unites these disciplines. The adoption and development of sustainability in all these disciplines has led to the emergence of the concept of "sustainable development". This concept is about the use of natural resources and existing environmental values in a way that does not cause wastefulness, using rational methods, considering the benefits of present and future generations. The broad scope of interest of the concept in question requires minimizing energy consumption and using the available energy in the most appropriate way. Since this situation brings to mind the building sector where high energy is needed, it makes it necessary to think on the existing buildings in the same direction. These buildings are composed of immovable cultural assets that cannot fulfill their main purpose of construction, especially in today's conditions. Re-functionalization of the mentioned cultural assets with a sustainable understanding, physical-sustainability with the benefit they provide to energy resources; It also benefits socio-cultural sustainability in terms of the historical value of the buildings. As a matter of fact, the historical Tahtalı Hamam Museum, which is considered as an example in this study, is very important in terms of both physical sustainability and socio-

cultural sustainability. The building, which was built as a bathhouse when it was built, could not meet the needs of today's conditions, and was converted into a museum with the decision to be re-functional in line with the sustainability principle. While transforming Tahtalı Hamam into a museum contributes to physical sustainability in terms of benefiting from the material existence of the building; It also contributes to socio-cultural sustainability in that the collections of the museum consist of items belonging to the "bath culture" and that future generations will know and remember the bath culture. As a matter of fact, those that best reflect and preserve the culture of a nation-society are cultural assets and museums. In this regard, the Tahtalı Hamam Museum is both a cultural asset and its collection introduces the bath culture with the new understanding of museology is extremely important in terms of sustainability, museology and cultural heritage.